

SILVIJA BOROVIK: KNJIŽEVNE ŠTUDIJE. O vlogi ženske v slovenski književnosti, o sodobni prozi in o slovenski književnosti v Avstriji. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti. Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru. 2012. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 85). 264 str.

Najnovejša znanstvena monografija Silvije Borovnik predstavlja temeljit vpogled v tri glavna tematska področja, ki se osredinjajo na književnost, ki so jo pisale oziroma jo pišejo ženske, na sodobno slovensko književnost z izbranimi avtorji in na slovensko književnost v Avstriji.

Silvija Borovnik je ugledna literarna zgodovinarica in redna profesorica za slovensko književnost na Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Mariboru. Težišče njene znanstvenoraziskovalne dejavnosti je sodobna slovenska proza, še posebno proza in dramatika, slovenska književnost v Avstriji, književnost slovenskih literarnih ustvarjalcev in književno prevajanje. Izdala je več samostojnih znanstvenih monografij (*Pišejo ženske drugače?*, 1995; *Študije in drobiž*, 1998; *Slovenska dramatika v drugi polovici 20. stoletja*, 2005), kot avtorica pa je sooblikovala znanstveno monografijo *Slovenska književnost III* (2001), in sicer s poglavjem o pripovedni prozi.

Poleg tega njeno strokovno delo predstavlja literarno prevajanje iz nemščine (npr. *Parfum* P. Süskinda, *Lajež* Ingeborg Bachmann idr.), antologijski izbor sodobne avstrijske kratke proze *Prekoračiti obzorje*, izbor kratke proze Prežihovega Voranca *Dekle z mandolino*. O tem koroškem pisatelju je vodila uspešen simpozij v Cankarjevem do-

mu (2010), tam predstavljeni znanstveni prispevki pa so objavljeni v tematski številki revije *Jezik in slovstvo*, kjer je Borovnikova urednica za literarno vedo. Avtorica je pred kratkim izdala antologijo krajše proze slovenskih pisateljic z naslovom *Klič me po imenu* (2012).

Silvija Borovnik je tudi avtorica številnih spremnih besedil in odlične kratkoprozne zbirke *Strašljivke* (1990). Nekatere zgodbe so prevedene v najrazličnejše jezike, npr. v poljščino, češčino, nemščino, hrvaščino.

Prvi del monografije se osredotoča na žensko kot pisateljico, in sicer najprej na življenje in delo Marice Nadlišek Bartol, v drugem prispevku pa na upornišvo ženskih likov v literaturi Zofke Kveder. Obema je skupno odklanjanje družbenih vzorcev, ki so žensko krivično zatirali, in upornišvo zoper patriarhalno družbo. Avtorica v vseh prispevkih prvega dela monografije poudarja, da se mora posameznica nujno boriti za svoj položaj v družbi. To dokazujejo tako teme, ki so jih pisale in jih še pišejo ženske ustvarjalke, kot tudi jezikovno-stilne posebnosti vseh v monografiji predstavljenih ženskih pisav.

Ena izmed njih, Mira Mihelič, je bila ne le uspešna pisateljica, temveč tudi edina ženska predsednica Društva slovenskih pisateljev in tudi PEN-a, poleg tega pa se je v svojem zanimivem življenju srečevala s številnimi slovenskimi in tujimi uglednimi osebnostmi, npr. s Kranjcem, Kosmačem, Vidmarjem, Krležo, Andričem, Ionescom, Kundero, Böllom, Robbe-Grillétom idr. V prispevku *Mira Mihelič in Ljubljana* se avtorica monografije ukvarja z literarnim prostorom, in sicer z meščansko vilo, v kateri je živela Miheličeva, pa tudi z Ljubljano, ki je v obliki mestnih ulic, trgov, cest prisotna v avtobiografiji

Mire Mihelič, *Ure mojih dni*. Avtorica v okviru ženskih pisav raziskuje tudi mladinsko književnost, kar dokazuje prispevek o mitskih elementih v prozi za otroke Zlate Vokač (*Mitsko v mladinski književnosti Zlate Vokač*), ki je pred *Veselimimi zgodbami o vampirjih* (1994) izdala dva romana (*Marpurgi*, *Knjiga senc*), umeščena sta na Štajersko, in tudi tam je zaslediti elemente mitskega. Ti izvirajo iz avtohtone pohorske mistike.

Prispevka *Romani nekaterih sodobnih slovenskih pisateljic* in *Novosti v prozi sodobnih slovenskih pisateljic* se ukvarjata s tistimi literarnimi deli, ki so izšla po letu 1980, oziroma tistimi, ki so se pojavila v obdobju od leta 1990. Borovnikova v obeh izpostavlja samosvoje, raznolike ženske pisave, ki ironizirajo ustaljene literarne vzorce. Natančno so predstavljeni romani naslednjih avtoric: Brine Švigelj Mérat, Vesne Milek, Erice Johnson Debeljak, Sonje Porle in Nine Kokelj, ob tem pa Silvija Borovnik vseskozi opozarja na tematske podobnosti z nekaterimi drugimi romanopiskami, npr. demitologizacija matere je prisotna tako v romanu *Con brio* Brine Svit kot tudi v literarnih delih Berte Bojetu, Katarine Marinčič, Maje Novak. Poudarjeno je, da našete avtorice ne le oživljajo žanre, temveč v njih tematizirajo iskanje sodobne ženske identitete. Nekatero med njimi v svojih romanih to temo pletejo v hrepenenjskost, ki se pojavlja npr. v prozi Brine Švigelj Mérat, ista avtorica pa je v svojih delih kritična tudi do sodobnega slovenstva, ki se pojavlja v kultivirani in metaforični pisavi Erice Johnson Debeljak. Literarno delo *Kalipso* Vesne Milek, ki se tematsko nanaša na iskanje ljubezni, avtorica umesti v trivialnost, saj pisateljica tabuiziranih tem literarno ne razvije. Iskanje oziroma potovanje v lastno osebnost je prisotno v potopis-

nem romanu Sonje Porle *Črni angel, varuh moj* (1997), v katerem pisateljica bralcu približa Afriko. Avtorica monografije poudarja literarno vrednost tega dela, ki torej ni omejeno le na dejansko potovanje na oddaljeni (zlasti pa nepoznani) kontinent, temveč predvsem na potovanje vase. Roman Nine Kokelj *Sviloprejka* (2002) je zasnovan fantazijsko, žanrsko pa ga je težko opredeliti. V sklepnem delu omenjenega prispevka je poudarjeno, da romani izražajo željo po večkulturnosti, po podiranju stereotipnosti, o čemer Borovnikova piše še v dveh prispevkih, to sta *Podobe tujosti v delih nekaterih sodobnih slovenskih prozaistk* in *Razbijanje stereotipov v prozi Suzane Tratnik*.

Ženska pisava je opazovana v že prej omenjenem prispevku o novostih v prozi sodobnih slovenskih pisateljic, katere literarna dela zamejuje obdobje od leta 1990. Avtorica najprej polemizira z dejstvom, da se pisateljice redko pojavijo v antologijah, ker jih sestavjalci ne poznajo, prav tako pa se o njih z literarnozgodovinskega gledišča skorajda ne piše, ker jih ne poznajo niti poklicni poznavalci literature. Silvija Borovnik v tem prispevku natančneje predstavi raznolike ženske pisave, in sicer literarna dela Marjete Jeršek, Tamare Doneve, Milojke Žižmond Kofol, Suzane Tratnik, Bojane Kunst, Lucije Stepančič, Maje B. Jančič, Lili Potpare, Nedeljke Pirjevec, Brine Švigelj Mérat, Polone Glavan. V tem času izidejo romani (Brine Švigelj Mérat, Nedeljka Pirjevec, Polona Glavan, Tamara Doneva), predvsem pa kratka proza. V literarnem delu M. Žižmond Kofol avtorica izpostavi njene ženske like, ki spominjajo na tiste v prozi Zofke Kveder, torej na njihovo upornišvo zoper tradicionalno postavbo ženske v družbi. Drugačna je proza Suzane Tratnik, ki v svojih delih

tematizira najrazličnejše oblike odtujenosti, zlasti spolne. Zanimiva pisava se kaže skozi delo Bojane Kunst, ki piše fragmentarno, drzno erotično prozo. Borovnikova izpostavlja postmodernistične prvine v prozi nekaterih pisateljicah, npr. v literarnem delu Lucije Stepančič, v katerem se pisateljica posmehuje praznemu, navideznemu življenju. Prav tako je postmodernistična tudi proza Tamare Doneve, ki tako v kratki prozi kot tudi v romanih preigrava različne vzorce iz literarne in neliterarne tradicije. Za kratko prozo Maje B. Jančič avtorica zapiše, da gre za utrinke, krokije, zlasti zanimivo pa je opazno zlitje likovnega in literarnega izraza. Kratko prozo prav tako pišeta Lili Potpara in Mojca Kumerdej, za obe pisavi pa je značilno neorealistično pisanje.

Redkeje je v prozi sodobnih slovenskih pisateljic prisoten roman. Umetniško dovršeno ga uspe ustvariti že pokojni Nedeljki Pirjevec v z zgodovinsko tematiko izpričanem romanu *Saga o kovčku* (2003), pred njim pa tudi v romanu *Zaznamovana* (1992). V obeh je skušala prikazati dogajanje v drugi polovici 20. stoletja na Slovenskem, kar ji je z osebnim, ženskim, nekonvencionalnim načinom tudi uspelo. Roman piše še Brina Švigelj Mérat, izpostaviti pa velja *Moreno*, ker je napisan v francoščini, to pa zato, ker je pisateljici ta jezik nudil svobodo. Podobno odločitev je sprejela tudi Maja Haderlap v proznem prvenecu *Engel des Vergessens*, ko se je tudi zaradi svobodnejšega literarnega izraza raje odločila za nemščino. O tem bomo v začetnem prispevku tretjega dela monografije.

Brina Svit se torej odloči za francoščino, svoj roman pa kasneje prevede v materni jezik. Za *Moreno* je prav tako značilna tema lepovidovstva, kakršno beremo v njenih drugih delih, le da je

tukaj združena s hrepenenjem po umetniškem ustvarjanju.

Prispevek predstavi še kratko prozo Polone Glavan, za katero je značilen odmik od postmodernizma, in Veronike Simoniti, za katero velja postmodernistično preigravanje. Avtorica sklene, da je v sodobnejši prozi slovenskih avtoric opaziti zanimiv tematski preplet ženskosti, novih pogledov na erotiko in čutnost, in tudi kulturnozgodovinskega vprašanja identitete. Raziskovanje ženske kot literarne ustvarjalke se dalje usmeri v pesništvo Milke Hartman, Maje Haderlap, Cvetke Lipuš, Maruše Krese in Milene Merlak Detele, torej v pisave tistih avtoric, ki bodisi živijo oz. so živele na avstrijskem Koroškem bodisi na tiste, ki so svojo domovino Slovenijo zapustile (*Slovenske književnice v Avstriji*). Izmed prvih treh pesnic je najbolj svoboden, s tradicijo neobremenjujoč pesniški glas Cvetke Lipuš, prav tako pa je njena poezija tudi najbolj hermetična, njena ljubezenska poezija pa najbolj sproščeno erotična. Za poezijo Maruše Krese je značilno upornišvo, odpor do t. i. vzorcev ženskega življenja, njen pesniški izraz pa je od vseh omenjenih tudi najbolj feminističen. V poeziji Milene Merlak Detele avtorica monografije izpostavlja popolno osamljenost, iskateljstvo, brezdomstvo.

Tujstvo, ki ga avtorica opaža pri nekaterih že omenjenih pisateljicah oziroma pesnicah, pa je temeljna tema prispevka *Podobe tujosti v delih nekaterih sodobnih slovenskih prozaistk*, in sicer so predstavljene literarne pisave Maruše Krese, Erice Johnson Debeljak in Suzane Tratnik. Medtem ko sta prvi dve pisateljici bolj osredotočeni na občutek tujstva do Slovenije, zadnja med njimi čuti tujost do provincialnega okolja, do zaplankanosti ožje, četudi se resda njena proza osredinja na zaprtost

širše, saj ugotovi, da mora biti njena spolna identiteta zatajevana vsepovsod. Vsem avtoricam je torej skupen občutek nesprejetosti, nerazumevanja, četudi zaradi različnih vzvodov. Poudarjena je slovenska majhnost in nestrpnost ter nespodbudno okolje za vzpostavitve večkulturnosti. Avtorica to tujstvo, neosnovano sovraštvo tematizira še v zadnjem prispevku prvega dela monografije, in sicer v *Razbijanju stereotipov v prozi Suzane Tratnik*, v kateri opaža rušenje družbenih stereotipov, npr. o ciganih, zlasti pa detabuizacijo istospolnih stereotipov, ki izhajajo tako iz provincialnega okolja kot tudi urbanega.

Drugi del monografije *Književne študije* temeljiteje predstavi sodobno slovensko književnost, in sicer se znanstveno osredotoča najprej na realni literarni prostor, tj. Maribor v literaturi (*Podobe Maribora v literaturi*). Tematiziran je tako kot srednjeveško mesto, kakršnega najdemo v romanih Zlate Vokač (*Marpurgi in Knjiga senc*), kot tudi predvojno, medvojno in povojno mesto, npr. v literarnih delih Nade Gaborovič, Draga Jančarja, Žarka Petana, Jožeta Snoja, Smiljana Rozmana, Zorka Simčiča, Toneta Partljiča, Frančka Rudolfa. Sodobnejšo podobo mesta lahko beremo v besedilih Marjana Krambergerja. Maribor se kaže tudi v pesništvu, npr. v nekaterih pesmih Franca Forstneriča in Andreja Brvarja. Avtorica razpravo razširja tudi na mariborsko podeželsko okolico, ki je prisotna v literarnih delih. Poudarjena so tako konkretna dogajališča mesta kot tudi izmišljena, obe dimenziji pa dajeta literaturi omenjenih literarnih umetnikov posebno, literarnozgodovinsko mesto.

Natančnejšega raziskovalnega vpogleda je deležna še proza Cirila Kosmača, in sicer s poudarkom na ženske zgodbe in like v njegovi literaturi

(*Ženske zgodbe in liki v literarnem delu Cirila Kosmača*). Poudarjeno je pisateljevo oblikovanje ženskih likov, njihovih zgodb in usod, zlasti pa je bil oster družbeni kritik. Zavzemal se je za pravice žensk in otrok, kot lahko beremo v njegovi literaturi. Njegove ženske so vaške opravljivke, nosilke ljudskih modrosti, spletkarke, pa tudi odločne ženske, kakršno izriše v noveli *Življenje in delo Venca Poviškaja*, ali pa nepasivno, prav tako odločno žensko v noveli *Očka Orel*. Avtorica poudari, da je večino ženskih likov Ciril Kosmač do konca razvil v romanu *Pomladni dan*. Njegove ženske torej niso pasivne družbene sooblikovalke, temveč jih pisatelj oriše tudi kot junakinje, npr. v *Baladi o trobenti in oblaku*, in hkrati predstavi njihov pogled na vojno in trpljenje. Borovnikova opozarja, da so ženske vloge po vojni nemalokrat bile marginalizirane, Ciril Kosmač pa je uspel ustvariti ženski lik, ki priča o nasprotnem.

V tretjem prispevku se avtorica ukvarja s prozo Marjana Tomšiča, natančneje z magičnim svetom slovenske Istre v njegovih literarnih delih (*Magični svet slovenske Istre in proza Marjana Tomšiča*). Ta se kaže v zbirki kratke proze *Noč je moja, dan je tvoj* (1989), kjer so opazne tako narečne prvine kot tudi ljudske modrosti, nekatere zgodbe pa so tudi groteskne. Arhaični svet istrskega podeželja se pojavlja tudi v zbirki *Kažuni* (1990), ponovno je poudarjena diametralnost sveta, ločena in razpeta med dobro in zlo. Tomšič istrski svet tematizira tudi v novelistični zbirki *Vruja*, kjer so fabule osredinjene na temo ljubezni. Avtorica posebej izpostavi njegov roman *Šavrinke*, ki prav tako sodi v t. i. Tomšičev istrski cikel. Poudari njegovo umetniško vrednost, žensko usodo, ko so zaradi strašne bede prodajale jajca v Trst, ter narečnost, ki je

temelj pogovorov literarnih oseb. Ženska zgodba je prisotna še v Tomšičevem romanu *Zrno od frmentona*, v katerem pisatelj ustvari pomemben ženski lik v sodobni slovenski prozi. Literarna oseba Tonina namreč predstavlja podobo vztrajne, v prihodnost stremeče ženske, četudi je zaprta v zaporu. Tako se tudi Tomšičev literarni opus osredotoča na žensko zgodbo.

Skrivnosti svet Istre je tematiziran še v romanu *Oštrigeca*, ki ga pisatelj oplemeniti z zanimivima literarnima osebama, to sta štrigra Boškin (ta je simbol za dobro) in štriga babura Šafura (ta pa simbol za zlo).

Zadnji prispevek drugega dela *Književnih študij* je literarno delo *Pastorala* Vlada Žabota, ki ga avtorica obravnava primerjalno še z nekaterimi drugimi, prav tako kanoniziranimi avtorji (*Žabotova Pastorala v sobesedilu sodobne slovenske književnosti*). Uvodoma si postavi temeljni vprašanja, in sicer jo zanima, ali je roman v celoti postmoderni roman in ali sodi v magični realizem. V *Pastorali* je poudarjeno zatiranje žensk, ki jo izvaja katoliška Cerkev npr. nad redovnicami. Tega se zaveda le Nina, ki je glavna protagonistka romana. Ostro kritiko do omenjene institucije lahko beremo še pri drugih avtorjih, denimo pri Florjanu Lipušu, Alešu Čaru in poeziji Svetlane Makarovič. Zato Borovnikova zapiše, da se *Pastorala* postmodernistično navezuje na obstoječo slovensko literarno tradicijo, z ozirom na grozljivo, temačno vzdušje v romanu pa postmodernistično preigrava žanr grozljivega romana. Tematiko zatiranja, podrejanja moškemu beremo še v prozi Berte Bojetu. Njegovo pisavo poveže še z Lainškom in Tomšičem, vsem trem pa je literarna veda pogosto uvrščala v magični realizem, s čimer se Borovnikova ne strinja povsem.

Zadnji del *Književnih študij* je uvid v slovensko književnost v Avstriji, in sicer avtorica poglobljeno predstavi dvojezičnost, ki je značilna za koroške Slovence in tudi za Slovence, ki so se v Avstrijo preselili (*Dvojezičnost slovenske književnosti v Avstriji kot odraz dvojne identitete*). Iz prve skupine posebej poudarja pesnico Majo Haderlap, ki je s proznim prvencem *Engel des Vergessens / Angel pozabe* (2011) postala tudi prozaistka. Roman je pisan v nemščini in tematizira medkulturni, zgodovinski konflikt med Slovenci in Avstrijci v času 2. svetovne vojne. Pisateljica piše o sodelovanju njene družine s partizani, da pa je roman napisala v nemščini, pa gre vzrok najbrž iskati v večji svobodnosti in distanciranosti do tematike. Za svoj prozni prvenec je Haderlapova dobila ugledne literarne nagrade, mdr. nagrado Ingeborg Bachmann. Maja Haderlap pa seveda ni edina, ki s svojo pisavo kaže na medkulturnost v književnosti. Pisatelji, pri katerih se ta medkulturnost, dvojezičje odraža, so tudi npr. Janko Messner, Florjan Lipuš, Fabjan Hafner, Cvetka Lipuš idr. Še bolj natančno in poglobljeno se Silvija Borovnik ukvarja z medkulturnostjo v književnosti v prispevku *Medkulturnost slovenske književnosti na avstrijskem Koroškem*, v katerem si zastavi temeljno vprašanje, tj. kako se medkulturni stiki kažejo v literaturi. Zanima jo tudi, o čem pripoveduje sonavzočnost knjižnega slovenskega, nemškega in/ali narečnega sveta. Ob množici literarnih umetnikov, J. Messnerju, M. Hartman, F. Lipušu, G. Janušu, J. Oswaldu, M. Haderlap, C. Lipuš, ugotavlja, da je njihov literarni izraz nadvse raznolik in da so do multikulturnosti zelo premišljujoči, zelo kritični do vrednotenja jezika kot manjvrednega oz. do nasilja nad jezikom manjšine. V svoji literarni,

umetniški jezik nekateri vnašajo narečnice, arhaične prvine, ki jim pomenijo pestrost, bogatost, nekateri so do pojave ironični, drugi upajo na nastanek novega, neobremenjenega v jeziku, a se to ne zgodi. Prispevek *Kratka proza Slovencev v Avstriji* predstavlja literarna dela že omenjenih literatov z vidika kratkoproznega ustvarjanja, pri čemer avtorica ponovno poudarja njihovo raznolikost in pestrost tako v tematiki kot tudi v jezikovno-slogovnih posebnostih. Študija je zastavljena primerjalno, tako bralec npr. izve, da je zelo pogosta tema J. Messnerja, F. Lipuša, A. Hudl, K. Močilnika, V. Ošlaka ostra kritika katolištva. Oblasnost, nadvladje pa je tematizirana tudi v prozi Leva Detele.

Predzadnji prispevek *Avstrijska književnost v Sloveniji in slovenska v Avstriji* prinaša vpogled v prevodoslovje, torej avstrijske književnosti v slovenščino in slovenske v nemščino, pri čemer avtorica izpostavlja predvsem majhen delež prevedene slovenske dramatike v nemščino. Prav tako pa je izredno zanimiva razprava tudi zato, ker poudarja, da kriterij za določevanje identitete neke literaturi ni le jezik, npr. nemški ali slovenski, prav tako tudi kraj rojstva in bivanja ne, temveč je treba problem razumeti širše. Ob tem navede vrsto literarnih ustvarjalcev, ki potrjujejo tej tezi, npr. E. Canetti, I. Bachmann idr., a veljata za avstrijska avtorja. Zadnji prispevek predstavlja znanstvenoraziskovalno delo avtoričinih kolegov na Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, in sicer tistih, ki se ukvarjajo z literarno zgodovino.

V znanstveni monografiji *Književne študije* Silvije Borovnik vidimo preplet večdisciplinarnosti, npr. sociologije spolov, zgodovine, biografije, prevodoslovja, ki se s književnostjo palimpsest-

no povezujejo. Tako zbir avtoričinih znanstvenih prispevkov ponuja bralcu večplastno gledanje na (sodobno) slovensko književnost, s tem pa odpira nova vprašanja.

Avtorico v znanstvenoraziskovalnem delu zanimajo *bele lise*, nepoznana, neraziskana področja v slovenski književnosti, kar je nedvomno odlika ne samo te monografije, temveč tudi celotnega doprinosa Silvije Borovnik h književni znanosti.

Janja Vollmaier Lubej

Janja.v@windowslive.com

FREDERIK KORTLANDT: SELECTED WRITINGS ON SLAVIC AND GENERAL LINGUISTICS.

Rodopi, Amsterdam/ New York, NY 2011, 470 pp.

Scholars working in Indo-European and Balto-Slavic linguistics will welcome this new book with selected papers by Frederik Kortlandt (hereafter K), the main proponent of the so called “Leiden Accentological School.” The book is a free-standing sequel to other volumes which thematically present K’s papers: *Italo-Celtic origins and prehistoric development of the Irish language* (Amsterdam: Rodopi, 2007), *Baltica & Balto-Slavica* (Amsterdam: Rodopi, 2009) and *Studies in Germanic, Indo-European and Indo-Uralic* (Amsterdam: Rodopi, 2010). The aim of all these books is to make K’s scientific work since the early 1970s more accessible to a wider public. This is a very praisewor-